

DEEL 3: JOS VEERMAN, OVERLEEFDE BREENDONK EN TWEE UITROEIINGSKAMPEN

"We jankten als kleine kinderen"

Het volledige politiekorps van Deurne wordt op 14 januari 1944 opgepakt.
Joost De Bock

Jos met echtgenote Lucy.
Joost De Bock

Jos Veerman sluit zich aan bij het verzet.
Joost De Bock

Jos is eindelijk thuis, maar het zal nog jaren duren eer hij hersteld is.
Joost De Bock

Ben Michiels, kleinzoon van Jos Veerman.
Joost De Bock

"Fernand Wyss, de beul van Breendonk, kan zijn vuisten gebruiken zonder enige tegenstand"
KOS

GEWONE BELGEN EN HUN BUITENGEWONE VERHALEN -
We herdenken de 75ste verjaardag van het begin van de Tweede Wereldoorlog in ons land. De 'grote' verhalen van die oorlog zijn genoegzaam bekend, de 'kleine' veel minder. Ten onrechte. In deze zevendelige reeks brengen wij de buitengewone oorlogsverhalen van zeven gewone Belgen. Nu eens herkenbaar, dan weer wraakroepend, altijd aangrijpend.

"Ha, hier zijn de politiemannen van Deurne", sneert 'de beul van Breendonk' Fernand Wyss. "Eindelijk hebben we jullie en ge zult er niet goed van zijn. Het is hier de hel en ik ben de duivel." Op 14 januari 1944 wordt het volledige korps opgepakt, van de 66 mannen worden er 43 naar Duitse concentratie- en uitroeiingskampen overgebracht en slechts acht zullen het overleven. Eén van die acht is Jos Veerman en zijn kleinzoon Ben Michiels, hoofdinspecteur lokale politie Antwerpen Oost, vertelt het verhaal.

FRIEDA JORIS

"Zeg, doe je mee tegen den Duits?" Met die woorden beginnen de eerste verzetsdaden van het politiekorps van Deurne tegen de bezetter. Ze zijn aanvankelijk het vermelden niet waard: een Belgische vlag ophangen op de hoek van de Gallifortlei en tijdens de nachtelijke ronde urineren in het keldergat waar de collaborerende beweging De Vlag huist. Al staan er zware straffen op, meer dan kwajongensstreken zijn het niet.

Niet iedereen doet overigens mee, tussen de ordehandhavers zijn er

net zo goed 'zwarten' als 'witten'. De meeste Duitsgezinden werken op de Waterbaan, terwijl in het politiecommissariaat op het vredegericht het patriotisme met de dag groeit.

Met de paplepel

Agent Jos Veerman werkt op het 'witte' commissariaat en dat is geen wonder. De vaderlandsliefde kreeg hij met de paplepel ingegoten in de Antwerpse 'parochie van de miserie', waar hij op 23 mei 1905 geboren werd. Dat geliefde Sint-Andriesskwartier zag hij tijdens de Eerste Wereldoorlog immers door de Duitsers gebombardeerd worden en daarenboven was zijn suikernonkel Frans een van de gesneuvelden van de slag bij Schiplaken in augustus 1914.

Na zijn huwelijk met Lucy Tyck op 27 april 1929 begint Veerman te werken bij de politie in Deurne en twee jaar later verhuist hij naar de Meeuwenhoflei 55. Tijdens de mobilisatie krijgen jongemannen tussen 16 en 35 jaar het bevel naar Frankrijk te gaan om als reservesoldaat te kunnen worden ingezet. Jos Veerman is een van de zowat 300.000 Belgen die vertrekken, maar de Blitzkrieg pakt iedereen in snelheid en ze zijn al snel weer thuis.

Op 18 mei palmen de Duitsers Antwerpen in en de politie krijgt de opdracht namen en adressen van de joodse inwoners te registreren. De agenten moeten gebouwen waar de bezetter huist bewaken, en in Deurne ontluikt het prille verzet. Jos Veerman komt door de Nationale Koninklijke Beweging in contact met Marcel Louette, een onderwijzer die leider wordt van de Witte Brigade Fidelio. De agent sluit zich aan bij het verzet en brengt de helft van het Deurnese korps mee. Jos wordt een van de kopstukken, samen met André Hermans en Albert Spitaels. Maar om eerlijk te zijn: geen van allen beseft welke risico's hij neemt.

Sigarettenblaadjes

De acties worden ondertussen gericht en professioneler. En gevaarlijker. Voedselbonnen worden gestolen in het lokaal van Winterhulp en verdeeld onder de mensen die ondergedoken zijn. Bij begrafenissen Ceulemans op de Ten Eeckhovenlei wordt, tussen de doodsbriefjes door, 'Steeds Vereenigd - Unis Toujours' gedrukt, een sluikblad waarin onder meer de namen van de collaborateurs staan. Telefoonlijnen worden gesaboteerd met een nijptang en de naald van een grammofoon. Er worden clandestiene wapenopslagplaatsen aangelegd en identiteitskaarten gestolen.

Vanuit de luchthaven van Deurne vertrekt het eskader van Hauptmann Otto Pilger van Kampfgruppe Finsterwalde om Eastchurch en Rochester te bombarderen, waar zich vliegtuigfabrieken bevinden. De 'witte' politiemannen die in de nabijgelegen tuinwijk moeten patrouilleren bedenken een systeem om te kunnen rapporteren hoeveel toestellen er vernield worden tijdens de raids. Bij het begin van hun ronde krijgen ze een zakje Rizla met een getelde hoeveelheid sigarettenblaadjes. Het aantal blaadjes dat later aan de collega met wachtdienst wordt overhandigd, verklapt hoeveel vliegtuigen er overblijven. Informatie die uiteindelijk doorgespeeld wordt aan de Britse inlichtingendienst.

Ondertussen wordt, na een schijnbare rust na de capitulatie, de situatie van de Belgische joden meer en meer penibel. Tussen oktober 1940 en juni 1942 worden een reeks verordeningen uitgevaardigd. Joden mogen 's avonds hun huis niet meer verlaten, cinema's en theaters zijn voor hen verboden terrein geworden. Joodse kinderen mogen niet meer naar school, alle joden moeten een jodenster dragen. Joodse ambtenaren en leraars mogen hun ambt niet meer uitoefenen en joodse ondernemingen worden overgedragen aan niet-joden.

'Politiek van het minste kwaad'

Op 11 juni 1942 geeft Adolf Eichmann het bevel voor de deportatie van de joden, onder het mom van een 'verplichte tewerkstelling'. Tien dagen later laten de diensten van Eichmann in Berlijn weten dat speciale treinen dagelijks duizend personen zullen transporteren naar Auschwitz, om te beginnen 40.000 joden uit Frankrijk, 40.000 joden uit Nederland en 10.000 joden uit België.

De Mechelse Dossinkazerne fungeert als verzamel- en doorgangskamp. Op 27 juli 1942 staan de eerste opgeroepen er aan de poort en op 4 augustus vertrekt het eerste van 28 konvooien. De transporten vanuit Mechelen naar de kampen in Polen zullen in totaal 25.610 mensen - 25.259 joden en 351 zigeuners - vervoeren. Van de gedeporteerde joden zullen er amper 1.300 terugkomen.

De eerste grote jodenrazzia in Antwerpen wordt gepland in de nacht van 15 op 16 augustus 1942. Sjabbat-avond, dus iedereen is thuis. Omdat Camille Huysmans en eerste schepen Molter naar Frankrijk zijn gevlucht, is de katholieke havenschepen Leo Delwaide waarnemend burgemeester. Delwaide, hoofdcommissaris De Potter en procureur des Konings Baers verplichten de Antwerpse politie om mee te werken aan de klopjacht, een fatale en zeer omstreden beslissing. Het was 'de politiek van het minste kwaad', beweert Delwaide later, maar zijn Brusselse collega bewijst het tegendeel. Oorlogsburgemeester Jozef Coelst weigert immers kordaat zijn agenten in te zetten om joodse medeburgers te arresteren. Hij argumenteert dat zijn politie enkel voor administratieve aanhoudingen bevoegd is en verwijst naar de conventie van Den Haag, die het internationaal oorlogsrecht regelt. In Brussel is er 'slechts' één klopjacht en omdat de hoofdstedelijke politie niet

meewerkt, blijft die beperkt tot de buurt van het Zuidstation. In Antwerpen, daarentegen, volgen drie grote razzia's, waar de politie samen met de 'Sicherheitspolizei' deuren inbeukt en mannen, vrouwen en kinderen meesleurt.

Die eerste zaterdagavond in augustus worden in Antwerpen 845 joodse inwoners opgepakt, onder wie 261 kinderen. Het barbaarse optreden van de SS versterkt de afkeer van de bezetter bij de bevolking, ook al beseft nog niemand welk lot de gedeporteerde joden te wachten staat. Onder de agenten zorgt de razzia voor een tweespalt. Tussen de ordehandhavers die geen graten zien in de onmenselijke behandeling, en zij die zich ertegen willen verzetten.

Brutaal

De tweede Antwerpse razzia op 27 augustus mislukt gedeeltelijk, omdat politiemannen van Deurne, Berchem, Borgerhout en de 7de wijk Antwerpen vele joden op voorhand verwittigen. De klopjacht wordt voortijdig afgebroken, de Duitsers zijn razend. Als straf moeten de korpsen uit de drie gemeenten duizend joden arresteren, en naar de cinema Plaza op de Galilfortlei in Deurne brengen. De joodse sukkelaars worden verzameld in Merksem en moeten te voet de brug over, langs het voetbalplein van 'den Antwerp' en zo naar de Plaza. De bevolking van Deurne staat massaal langs de weg, verontwaardigd over de brutaliteit waarmee de mensen worden voortgedreven. Een paar moedigen proberen tussen te komen, er wordt wat geduwd, maar pas als er geschoten wordt wijken de mensen achteruit.

De groep wordt de cinema binnengeduwd en zit als een muis in de val, maar sommige agenten zetten de achterdeuren van de toiletten open, zodat een twaalfstal joden kan ontsnappen en via de tuintjes van de buurtbewoners naar het Rivierenhof kan vluchten. Eén van zij die ontsnapten uit de Plaza

is schrijver Bob Mendes, toen veertien jaar. Uiteindelijk worden 134 joden opgepakt en naar Auschwitz gevoerd, waar ze allemaal zijn omgekomen.

Jos Veerman moet niet lang nadenken, wanneer op 11 oktober 1943 de joodse familie Salomon voor zijn deur staat. Grootvader, ouders en drie kinderen: hij biedt ze onderdak. Paniek als de opa plots een natuurlijke dood sterft: wat gedaan met het lichaam? Juffrouw Boon, de vroedvrouw die een vergunning heeft om 's nachts op straat te komen, rijdt haar triporteur in het pikkedonker voor. Het stoffelijk overschot van bompap wordt in de bakfiets gelegd en naar de begraafplaats gereden. Omdat het lichaam niet geregistreerd kan worden, propt men de grootvader in een kist waarin al een ander ligt.

Eens de joodse familie via het verzet naar Zwitserland kan vluchten, duikt Rik Tichelbaut onder bij de familie Veerman. De jongen van zestien wordt gezocht voor verzetsdaden en Jos spreekt met de burens af om de achterdeur open te laten, zo kan hij altijd langs de tuin weg.

De woning van Jos in de Meeuwenhoflei is een klassiek Comfortahuis met twee voordeuren. De ene leidt naar de benedenverdieping, de kelderkeuken en de tuin. De andere deur geeft uit op de trap die naar het appartement boven leidt. Op een kille novemberavond omstreeks elf uur wordt een van de voordeuren met geweld ingestampt. De Duitsers lopen in volle vaart de trap op naar de slaapkamers boven, waar Lucy, de vrouw van Jos, en de kinderen slapen. Het oudste dochtertje zal aan de inval een hartkwaal overhouden, zo hard schrikt. Tichelbaut ontsnapt via de tuin maar moet zijn revolver en handgranaat achterlaten.

Ongenadig gefolterd

Jos Veerman is er niet meer gerust in en duikt onder bij de slager op de

hoek van de Lakborslei. Net op tijd want Eugène Dirckx van het verzet in Lier en Heist-op-den-Berg wordt op 5 mei 1943 door de Sipo aangehouden en ongenadig gefolterd. Hij keert zijn jas en praat: het begin van het einde voor het plaatselijk verzet.

Bovenaan op de Duitse verlanglijst staat Louette, die bij de trappisten van Westmalle zou ondergedoken zijn. De Sicherheitspolizei organiseert een massale klopjacht, maar in de hele abdij is geen Louette te vinden. Niks vinden de mannen van de Sipo frustrerender dan van een kale reis thuiskomen en als ze op de terugweg een eenzame fietser herkennen, pakken ze hem op. Agent Albert Spitaels wordt zo heel toevallig gearresteerd in de vroege namiddag van 14 januari 1944, en de Duitsers beseffen op dat moment de waarde van hun 'prooi' nog niet. Spitaels is immers de verbindingsman tussen de Witte Brigade en de Britse geheime dienst en eens in het hoofdkwartier aan de Elisabethlei 22 in hartje Antwerpen, wordt hij gruwelijk gemarteld.

Diezelfde 14de januari in de vooravond verlaat Jos Veerman even zijn schuiladres, om thuis de kinderen te zien en zich te verfrissen. Hij staat zich te scheren als de Sipo binnenvalt. Jos vlucht nog de tuin in, maar daar staan ze hem op te wachten en onder de ogen van zijn gezin krijgt hij er zijn eerste afranseling. Ze trekken een zak over zijn hoofd en brengen hem over naar het hoofdkwartier aan de Elisabethlei. Ook collega André Hermans is opgepakt en op de bovenverdieping, waar Spitaels nog maar net gefolterd werd, krijgen ook Jos en André de volle lading. Hun beulen slaan met stokken, stampen en stompen terwijl de radio op de achtergrond vrolijke Duitse liedjes speelt. Ze dompelen hun slachtoffers met het hoofd onder in een emmer water, tot ze bijna verdrinken. Kriminalsecretär Hermann Veit snauwt: "Doodschieten doen we niet, maar tienmaal halfdood slaan wel." De Belgische agent van de

Gestapo De Buyst voegt eraan toe dat "geen enkele agent van het korps nog levend zal terugkeren."

Een pak bruine suiker

Het héle politiekorps? Veerman is murw van de pijn en het dringt niet echt tot hem door wat de collaborateur zegt. Maar jawel, diezelfde nacht wordt het volledige korps van Deurne, 66 man sterk, gearresteerd. Slechts één kan ontsnappen: Jos Torfs die zijn pelerine over het hoofd van een Feldgendarm gooit.

's Avonds wordt Jos Veerman naar de benedenverdieping gebracht, waar hij Albert Spitaels amper herkent. Zijn collega is net als hij gruwelijk mishandeld en zijn gezicht is vervormd door builen en blutsen. Veerman, Spitaels en Hermans worden aan elkaar vastgeketend en naar de gevangenis in de Begijnenstraat gereden, waar Jos nog een briefje naar huis kan schrijven. Zijn vrouw Lucy krijgt hem niet te zien en mag alleen een pak bruine suiker afgeven. Die suiker wordt het dierbaarste bezit van Jos. Af en toe kan hij er eens aan likken, en hij kan zijn kostbare schat zelfs meenemen naar Breendonk, waar hij samen met zijn twee collega's nog diezelfde 14de januari arriveert, en tot 29 februari zal blijven.

"Haha, hier zijn de politiemannen van Deurne", zegt de bewaker die hen in het concentratiekamp opwacht. Het is Fernand Wyss, geen Duitser maar een man uit Deurne die nog gebokst heeft in de club waarvan verscheidene agenten - onder wie Jos Veerman - lid waren. Een ex-schoolkameraad van Hermans en Jos Torfs, die afgekeurd werd voor de job bij de politie en daarom het hele korps haat. Fernand is niet bijster slim, waardoor hij ook bij de SS uit de boot valt en alleen als kampbewaker geschikt wordt geacht. Zijn frustraties werkt hij dan maar af op zijn machteloze slachtoffers - in Breendonk kan hij zijn vuisten gebruiken zonder enige

tegenstand. Later, voor de krijgsraad die hem laat terechtstellen, zal hij toegeven dat hij verscheidene gevangenen heeft doodgeslagen. Hoeveel juist, dat is Wyss vergeten.

Voor Jos en zijn twee collega's doet Wyss zijn bijnaam 'de beul van Breendonk' alle eer aan. Ze worden bewerkt met loden pijpen gevuld met zand. Elektrische stroomstoten worden door hun geslacht gejaagd. Ze worden vernederd en gepest. Met een zak over hun hoofd moeten ze tegen de muur staan, 24 uur lang zonder onderbreking. En na Breendonk volgen nog zwaardere beproevingen.

Katoenen plunje

Op 21 mei 1944 vertrekt Veerman met zijn collega's naar de gevangenis in Keulen, maar de stad wordt dermate gebombardeerd dat ze doorrijden naar het tuchthuis Gross Strehlitz, vlakbij de Poolse grens. Veerman zit er opgesloten met 104 andere gevangenen, onder wie veel Belgen. Gezien de snelle opmars van de geallieerden, wil Hitler komaf maken met zijn 'Nacht und Nebel'-gevangenen: mensen die wat hem betreft in 'nacht en nevel' mogen verdwijnen, zonder dat er een spoor van hen overblijft. Joden, zigeuners, homofielen, werkweigeraars, mensen uit het verzet en smokkelaars worden overgebracht naar uitroeiingskampen. Op 31 oktober 1944 worden Jos Veerman en zestien agenten van het korps uit Deurne op transport gezet naar Gross Rosen in Polen, een kamp vanwaar er maar weinig zijn teruggekomen.

De reis richting Opper-Silezië is onmenselijk. De gevangenen dragen een gestreept katoenen plunje, terwijl het stenendik vriest. Ze zitten met tweehonderd man samengeperst in open wagons en sneeuw, ijzel en wind hebben vrij spel. Wie niet verpletterd wordt, kan evengoed sterven door de kou, ziekte of uitputting. Diegenen zoals Jos, die toch nog leven, zoeken

beschutting onder de lijken. Als de trein na drie eindeloze dagen en nachten stopt, is de helletocht nog niet voorbij. De stakkers die nog ademen moeten daarna kilometers te voet afleggen naar het kamp. Wie het tempo niet meer kan volgen, wordt ter plaatse doodgestampt of door de honden doodgebeten. Men wou er niet eens meer 'kogels aan verspillen'.

Veerman is uitgemergeld en staat vol zweren, wanneer hij onder de sarcastische slogan 'Arbeit macht frei' doorloopt. Hij krijgt er, na uren aanschuiven in de scherpe Silezische kou, een plaatje met zijn nummer: 82608. Er moet keihard gewerkt worden in de steengroeve en ook hier worden gevangenen tot moes geslagen door sadistische bewakers.

Jos weegt nog 39 kilogram, als hij op 8 februari 1945 wordt geëvacueerd. De Russen naderen, de overlevende gevangenen moeten naar het station marcheren en de trein nemen naar Mittelbau-Dora, bij Nordhausen in Duitsland. Veerman kan niet meer, zijn collega's André Hermans en Albert Cools ondersteunen hem, hoewel ze zelf aan het einde van hun krachten zijn. Solidariteit tot de laatste snik.

Van de zeventig man die met Jos in dezelfde wagon zitten, overleven er amper twintig de rit. Eens ter bestemming, klautert hij nog uit de trein, maar hij valt en blijft roerloos liggen. En weer wordt hij door twee lotgenoten gered: pastoor Lemmens en politiecommissaris Quagebeur dragen hun landgenoot het kamp binnen dat op 12 april bevrijd wordt. "We jankten als kleine kinderen", zegt Jos. Hij verblijft een paar maanden in Luik, daarna in het Sint-Vincentiusziekenhuis in Antwerpen. Als hij eindelijk naar huis mag moet zijn vijftienjarige dochter Maria hem dragen, Jos kan nog altijd niet op zijn benen staan. Het zal nog jaren duren voor hij weer min of meer de oude is.

Van de 43 gedeporteerde agenten en officieren uit Deurne overleven

er slechts acht de kampen. Jos bekommert zich na de oorlog om hun weduwen, en zal dat doen tot zijn dood op 94-jarige leeftijd.

Bronnen: 'Oorlogswouten' Frank Camberlain, dvd 'Oorlogswouten'. Met dank aan het Vredescentrum Antwerpen, Margot De Deken en Lotte Dodion.